

האם כהן ממזר נפסל מכהונתו

הגמרא במסכת כתובות (כט:): מביאה מחלוקת תנאים בדרשת הפסוק האומר בפרשת אונס, "ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו" (דברים כב יט): שמעון התימני אומר, אשה שיש בה הויה [- שקידושין תופסין לו בה], רבי שמעון בן מנסיא אומר, אשה הראויה לקיימה. ודנה הגמרא: מאי בינייהו. ומבארת: אמר רבי זירא, ממזרת ונתינה איכא בינייהו. למאן דאמר 'יש בה הויה' - הא נמי יש בה הויה, למ"ד 'ראויה לקיימה' - הא אינה ראויה לקיימה.

שוב מקשה הגמרא: לרבי עקיבא דאמר, אין קידושין תופסין בחייבי לאוין [- וממילא ממזרת ונתינה אין בהם הויה], מאי בינייהו. ומבארת: איכא בינייהו אלמנה לכהן גדול, כרבי סימאי. דתניא: רבי סימאי אומר, מן הכל עושה רבי עקיבא ממזרין, חוץ מאלמנה לכהן גדול, שהרי אמרה תורה "לא יקח... ולא יחלל" - חילולין הוא עושה ואין עושה ממזרין. ומוסיפה הגמרא: ולרבי ישבב דאמר, בואו ונצווה על עקיבא בן יוסף, שהיה אומר כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר [- ואם כן גם אלמנה לכהן גדול עושה ממזרים], מאי בינייהו. ומיישבת: חייבי עשה, מצרי ואדומי. וממשיכה הגמרא לדון שיתכן ולדעת רבי ישבב יש ממזר אף מחייבי עשה, ומבארת שאם כן תהיה הנפקא מינה בבעולה לכהן גדול, שהוא עשה שאינו שוה בכל, אלא רק בכהנים.

מבואר בגמרא לדעת רבי ישבב שכהן גדול הנושא אלמנה, בניה ממזרים. וכן מבואר בגמרא עוד שיתכן ואף בעולה לכהן גדול, בניה ממזרים לדעת רבי ישבב. ובאחרונים כתבו לדון לפי זה במה שאמרה תורה "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלא לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אשה. ולא יחלל זרעו בעמיו..." - ולכאורה אם בניה ממזרים, מה בא הכתוב להוסיף שאף חללים הם - הלא לכאורה בכלל מאתיים מנה, ואם ממזרים הם ואסורים לבוא בקהל ישראל, ודאי שפסולים מכהונה. ומזה משמע לכאורה שאף אם ממזר הוא אין הכרח מזה שייעשה חלל, ויש מציאות של כהן ממזר העומד בכהונתו.

מאידך, יש שדקדקו מסוגייתנו לאידך גיסא, שכן הגמרא מדקדקת מלשון הפסוק 'לא יקח... ולא יחלל' - חילולין הוא עושה ואינו עושה ממזרים, ומשמע שממזרות מפקעת מהכהונה, כי אם לא כן מה הראיה מדין התורה ש'חילולין הוא עושה' ש'אינו עושה ממזרים' - שמא לא באה התורה אלא להוסיף דבר זה, שמלבד הדין הכללי שישנו בכל חייבי לאוין שעושים ממזרים, יש באלמנה לכהן גדול וכיו"ב דין נוסף שעושה חילולים. אלא ודאי שממזרות מפקעת מכהונה, ואילו היה ממזר לא היה צורך להשמיענו שחלל הוא, ומכך שהשמיעתנו התורה שחלל הוא - על כרחך שאינו ממזר.

הנפק"מ בדין כהן שבא על ערוה שהולד הנוול מביאה ראשונה אינו חלל

ובאמת עיקר הנידון עומד בפני עצמו, דהיינו שיש לדון האם ממזר על כרחך גרע מחלל, או שיתכן שיהיה כהן ממזר שיהיה עדיף מכהן חלל, כיון שחללות היא פסול מן הכהונה, ואילו ממזרות היא פסול מקהל ישראל אך אינה פסול כהונה, וממילא יתכן שאמנם הוא ממזר אך מ"מ כהן הוא.

והנה הטור (אה"ע סימן ז) כתב: כהן שבא על אחת מן העריות, אין הולד חלל, אבל עשאה זונה, ואם חזר ובא עליה הולד חלל. וכן העתיק השולחן ערוך (סי"ד). ומקור הדין בגמרא בקידושין (עז:): שם מובא שאין חלל אלא מאיסור כהונה, ועל פי זה אמר רב אשי: הילכך, כהן הבא על אחותו, זונה משוי לה, חללה לא משוי לה. חזר ובא עליה - עשאה חללה.

ובב"ח כתב לתמוה על לשון הטור 'אין הולד חלל', שמשמע כאילו הולד כשר, והלא כיון שנוול מן העריות הרי הוא ממזר. ולכך כתב בדעת הטור שאין כוונתו לומר ש'אין הולד חלל אלא כשר', שהרי ודאי שהולד ממזר, אלא כוונת הטור ש'אין הולד חלל' ואם היה בת ובא עליה כהן אינו לוקה שתיים משום בא על ממזרת ומשום ובא על חללה, אלא אין הולד חלל ואינו לוקה אלא משום ממזרת.

וכך גם כתב הפרישה (ס"ק כז) שאע"ג שהולד ממזר ואם כן לכאורה מה אכפת לנו אם הוא חלל או לא, מכל מקום יש נפקא מינה לענין התראה ומלקות, שאם ולד זה הוא בת ובא עליה כהן, אין מתרין בו משום חללה אלא משום ממזרת, ואם התרה בו משום חללה ולא משום ממזרת אינו לוקה. וכן נפקא מינה אם הוא זכר ובא על בת ישראל, שאילו היה חלל הרי בביאתו היתה נעשית בת ישראל זו חללה וכהן שהיה בא עליה אחר כך היה חייב משום חללה, משא"כ עתה שאינו אלא ממזר, ממזר שבא על בת ישראל אע"פ שפסולה לכהונה מכל מקום אינה נעשית חללה.

והביא דבריהם הבית שמואל (ס"ק לז): כתבו בדרישה וב"ח דהולד נעשה ממזר, ואין נפקא מינה מדין זה אלא לענין התראה, שאם הולד נקיבה וכהן רוצה לישא אותה, מתרין אותו משום ממזרת ולא משום חללה. וכ"כ החלקת מחוקק (ס"ק כד): כבר כתבו האחרונים דאין נפקותא לדידן, דמאחר דהולד ממזר מכל העריות, הוא גרע מחלל. רק לענין התראה ומלקות יש נ"מ.

ולכאורה מתוך הדברים נמצא שעכ"פ יש נפקא מינה בין דין ממזרות לדין חללות, עכ"פ לענין התראה ומלקות, ואם כן לא קשה כלל מדוע לדעת רבי ישבב שאלמנה לכהן גדול בניה ממזרים הוצרכה התורה להוסיף דין 'לא יחלל'. ואמנם מה שהקשו על דקדוק הגמרא 'חילולים הוא עושה ואינו עושה ממזרים', לכאורה קשה שמא לא באה התורה אלא לחדש דין זה חללות והנ"מ היא לכל הפחות לענין מלקות והתראה. וצריך לומר כמו שכתבו התוספות בתמורה (ה: ד"ה שאני) שדרשת הגמרא היא מיתור הלמ"ד השניה בתיבת 'יחלל'.

כהן

ממזר

שאינו

חלל

יום חמישי ז אב

כתובות דף כט

תמיהת הראש פינה שמא אף שממזר הוא מכל מקום אינו חלל לדיני כהונה

עב"פ מדברי האחרונים, הב"ח, הפרישה, הבית שמואל והחלקת מחוקק, מבואר שכל כמה שממזר הוא אין כל נפקא מינה במה שהוא חלל, אלא רק לענין שם האיסור בביאתה אם נקבה היא - משום חללות או משום ממזרות.

ואכן בראש פינה (לרבי שמריה ברנדריס אב"ד הרומילוב, הנדפס מכת"י על גליון השו"ע מהדו' מכון י-ם, עקבי הבית ס"ק ל"ז) עמד על דבר זה, והקשה מהיכן הוציאו אלו האחרונים שולד זה הנולד מביאה ראשונה מותר לו להיטמא למתים ולישא גרושה ואסור באכילת תרומה כיון שהוא ממזר, שמא מאחר וממזר מצווה בכל המצוות ומאיזך אינו חלל כיון שלא בא מפסולי כהונה ואין חלל אלא מאיסורי כהונה - ממילא מוזהר הוא בכל מצוות כהונה, ואסור להיטמא למתים ולישא גרושה ומותר באכילת תרומה. ואם כן יבואר היטב פסק הטור והשו"ע שולד הבא מביאה ראשונה מן העריות - ממזר הוא ולא חלל, לכל דיני הכהונה. וכתב: "ולא מצאתי אף אחר החיפוש שיזכרו בזה בפוסקים. אבל גם להיפך לא מצאנו, ולמה לא נאמר כן, וצ"ע בגמרא ובפוסקים".

ובהמשך דבריו ציין שאחר כמה שנים מצא בפרי מגדים (או"ח סימן קכח א"א ס"ק נז) שהעלה אף הוא נידון זה, וכתב שכיון שכהן שבא על ממזרת או חייבי כריתות ונתעברה מביאה ראשונה אין הולד חלל אף שהוא מפסולי קהל, ממילא אפשר שישא את כפיו. וציין לדברי הבית שמואל והחלקת מחוקק שכתבו על דברי הטור שאין נפק"מ בהיותו ממזר ולא חלל, וכתב על כך לפי דבריו שלכאורה יש נפקא מינה לענין לפתוח ראשון [- מדין 'וקדשתו'], ולישא כפיו, כיון דכהן הוא. ואף שהחלקת מחוקק כתב שהוא 'גרע מחלל', והב"ח כתב ש'אינו כשר', מכל מקום לאו זר הוא, עכ"ל הפמ"ג.

ראיית הראש פינה והעונג יו"ט מתשובת הרשב"א בדין ולד זה באכילת תרומה

שוב הביא הראש פינה מדברי הרשב"א בתשובה (ח"א סימן א'רא), שם שאל השואל בדין כהן הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, האם אותו הולד אוכל בתרומה או לא. וצדדי הספק: מי אמרינן אין חלל אלא מאיסורי כהונה, והאי ודאי לאו איסור כהונה, או דילמא איהי גופה נמי היא חללה בגמר ביאה. דהיינו שנסתפק מצד סברא זו עצמה שאין חלל אלא מאיסורי כהונה, ולכן רצה לטעון שאותו ממזר יהיה מותר באכילת תרומה. והשיב לו הרשב"א שאף מביאה ראשונה פסול מאכילת תרומה.

ולפי זה מבואר לכאורה שדעת הרשב"א כדעת החלקת מחוקק והבית שמואל שלממזר אין שום דין כהונה והרי הוא כחלל, ואין כל נ"מ אלא לענין התראה ומלקות. אמנם דחה הראש פינה שמדקדוק דברי השואל נראה שכל הצד לאסור עליו אכילת תרומה היינו מחמת שנעשית חללה בגמר ביאה, ומבואר להדיא שמצד עצם היותו ממזר אינו פסול לכהונה. ואפשר שגם הרשב"א לכך התכוון בתשובתו. וממילא לדעת הריטב"א (קידושין עז): שאין אומרים שבגמר ביאה נעשית חללה - אם כן יהיה מותר באכילת תרומה, כיון שלדבר זה מודה גם הרשב"א שמצד עצם הממזרות שבו אינו נפסל מדיני כהונה. וגם בדעת הרשב"א אפשר שלא אמר כן אלא לחומרא, אבל לענין טומאה למתים או לישא גרושה, אפשר שישכים לדעת הפרי מגדים שכהן ממזר זה אינו כחלל ואסור בהם.

ובעונג יום טוב (סימן קכ) עמד אף הוא על נידון זה, וציין לדברי הרשב"א. אמנם העיר על כך העונג יום טוב שיתכן וכל דברי הגמרא "הכל מודים" היינו רק לדעת רבי יהושע שאין ממזר מחייבי כריתות, משא"כ לדידן שאנו פוסקים כדעת חכמים שאין ממזר מחייבי כריתות - אם כן יש לומר שכל מקום שיש ממזרות אין תופס איסור חללות בולד זה [ומדבריו למדנו צד נוסף בנידון זה, דהיינו שאין השאלה רק שמא ממזר אין בו את החסרון של חלל כיון שאינו פסול כהונה, אלא שמא כיון שיש בו פסול ממזרות והוא מופקע מכל קהל ישראל ממילא לא שייך בו פסול חללות].

דרשת התורת כהנים שמותר לכהן להיטמא ל'אביו חזקה'

ובעונג יו"ט הביא ראייה נוספת לנידון זה מדברי הרשב"א בתשובה (ח"א סימן כז), דהנה על הפסוק (ויקרא כא א-ג) "אמור אל הכהנים... לנפש לא יטמא בעמיו. כי אם... לאמו ולאביו... לה יטמא", דרשו חז"ל בתורת כהנים: יאמר 'לאמו' ולא יאמר 'לאביו' [ואני אומר] מה אמו שהיא מתחללת הוא מטמא לה, אביו שאינו מתחלל אינו דין שיטמא לו. אילו כן הייתי אומר מה 'אמו' בידוע [- היינו שהיא ודאי אמו], אף 'אביו' בידוע. אביו חזקה [- שידוע כאביו רק מכח חזקה] מנין, תלמוד לומר 'לאביו'.

והקשה הרב ר' יצחק הצרפתי ז"ל לרשב"א, שלכאורה יטמא לאביו ממה נפשך, שהרי כל מה שמוחזק לנו בן זה ככהן הוא מכח אדם זה המוחזק לנו כאביו שהוא כהן, ואם כן ממה נפשך, אם זהו אביו ולכן הוא כהן שאסור להיטמא - הרי מכל מקום יכול להיטמא לאדם זה כיון שהוא אביו, ואם אין זה אביו - הרי מותר לו להיטמא לו כיון שאיננו יודעים כלל שהוא כהן האסור להיטמא למתים. והרשב"א הסכים עם קושייתו ויישב שהוה אמינא שאף שהולכים אחר החזקה ונוקטים שהוא אביו, מכל מקום יהיה אסור לו להטמאות לו כיון שגזירת הכתוב הוא לענין טומאה שרק לאביו 'בידוע' דומיא דאמו מותר לו להיטמא ולא לאביו מחמת חזקה.

והנה אם ננקוט שיתכן כהן ממזר שאינו חלל באופן שנולד מביאת עריות בביאה ראשונה, אם כן מדוע לא נחוש שמא אמו זינתה עם כהן ונולד הוא מביאה ראשונה, באופן שהוא כהן מחמת שאביו האמיתי הוא כהן, ומאיזך הוא מוזהר על טומאה למתים כיון שנולד מביאה ראשונה ואינו חלל. אלא ע"כ שאף באופן זה אין בו דין כהונה ומותר להיטמא למתים, וממילא הקשה הר"ר יצחק הצרפתי שיש לדון ממה נפשך שאם אכן נולד בזנות הרי אפילו אם אביו מולידו הוא כהן - הוא חלל ומותר להיטמא למתים.

"בראש

פינה הקשה

מנין שולד

זה מותר

להיטמא

למתים

ולישא

גרושה ואסור

באכילת

תרומה

כיון שהוא

ממזר, שמא

כיון שלא

בא מפסולי

כהונה אינו

חלל "

החידוש היומי מוקדש
לעילוי נשמת

הגאון רבי

שלמה ב"ר דוד

זצוקלה"ה

כל ימיו מקשה אחת של
אמונה ועבודת השם
בשמחה